

Sophus Claussens »Hvidtjørn«

Af HARRY ANDERSEN

Sophus Claussens digt »Hvidtjørn«¹ er fra foråret 1890 (se Ernst Frandsen: Sophus Claussen II (1950) p. 267). Det hed oprindeligt »Tjørn« og stod trykt i »København« 22.4.1892. Det blev genoptrykt i *Pilefløjter* 1899 og i *Udvalgte Digte* 1952, ved Inger Claussen og Carl Bergstrøm-Nielsen:

Brune, skumle Kør, som gumle
Aftengræsning efter Regn!
Hvidtjørn, lille vilde Hvidtjørn
dufter i det store Hegn.

Du har trodset Græs og Banker,
Sko og Skørter blødt' af Regn;
mellem Hvidtjørn i en Lavning
rejser du dig, vinker Tegn.

Og jeg river nogle Blomster
af den hvide, vaade Hæk
for at bære dine Farver
snar og tornet, øm og kæk,

for at kvidre dine Viser
tjørnelystig, hed og kæk,
mellem dine Bredders Skygger
slentre, Hvidtjørn, som en Bæk . . .

Mens fra Hegnet over Kornet,
hvor det tættes Fod for Fod,
henad Bankers Ryg, hvor Kvæget
stirrer ud med hornet Mod,

ødselt hulker regnbegyde
Nattergales Toneflod,

og mens Myg forkølet summer
om min Hvidtjørns røde Blod.

Hvidtjørn, lille vilde Hvidtjørn,
fritter mig med skælmsk Moral
i det store Hegn: om andre
Egne, hvor en Duft jeg stjal. —

»Jeg er Aaen, du er Lejet.
Jeg er Vin og du Pokal.
Mine Strømme nynner Drømme
om saa mangen Høj og Dal.

»Jeg har kendt et Hjærtehøjlands
hundraaerig stærke Ørn;
kvindelige Sansculotter
har jeg mødt og Søndagsbørn.

»Røde Baand og stærke Hjerter
bærer Arbejdsugens Børn.
Men som blandt din Moders Gryder
hygger du bag Sten og Tjørn

»under dine hvide Grene
Moderskød for min Person.
Hvidtjørn, frit ej: hvilke Lande
der har drømt med Rhin og Rhon'.

»Røres end mit Dyb — jeg røber
ej din herlige Person.
Lang Vejs kom jeg, meget saa jeg
og vandt Ry for Diskretion«.

Digtet har nogle få ændringer. Originaltrykket har: Dybning (strofe 2), Tjørnet, stirrer stift (strofe 5), kaad (strofe 7). Ernst Frandsen skriver om digtet: »*Hvidtjørn* har en af Aarestrups Rytmer og hans Lydmaleri« (»Sophus Claussen« I (1950) p. 96). Første strofe citeres. Man kan ikke sige at dette digt — med mandlige rim i andet og fjerde vers —

er skrevet i en af Aarestrups rytmeformer og heller ikke at det har hans lydmaleri. Det er ikke svært at finde lydmaleri hos Aarestrup, men det skal nok vise sig at det vil være meget vanskeligt at oplede en parallel til Sophus Claussens »Hvidtjørn«. Rytmen er rent trokæisk (firfodstro-kæer) og verse målet er almindeligt i dansk lyrik. J. Fafner meddeler mig på min forespørgsel: »Det er yderst letsindigt at karakterisere »Hvidtjørn«s strofe som Aarestrupsk. Formen kan spores tilbage til oldkristelig hymnedigtning; den har stor udbredelse i barokken, senere også i anakreontisk digtning. Den bruges også i det nittende århundrede. Aarestrup er en langt mindre flittig bruger af formen end f. eks. Chr. Winther, Johan Ludvig Heiberg og mange andre. Ernst Frandsen har sikkert tænkt på digte som 'Aturernes Grave', 'Man har Sagn om Borgtapeter' o. a.; men her har vi kvindelig udgang i alle vers. Sådanne strofeformer adskiller sig væsentligt fra den anakreontiske strofe«².

Man kunne fristes til at betragte stroferne som halvstrofer. Strofe 3 går videre i 4; men strofe 4 går atter videre i 5, strofe 10 i 11. Det vil sige at vi ikke kan gennemføre en sådan deling. Digtet er bygget raffineret op, idet rimene føres over fra »halvstrofe« til »halvstrofe«: Regn~Hegn~Tegn~Tegn – Hæk~kæk~kæk~Bæk – Fod~Mod~Toneflod~Blod – Moral~stjal~Pokal~Dal – Ørn~Søndagsbørn~Børn~Tjørn – Person~Rhon'~Person~Diskretion. Rimet Person~Rhon' er dårligt; det er et nødrim (i modsætning til Person~Diskretion). Digteren har anvendt indrim flere gange: Brune, skumle Kør, som gumle (første strofe) – Mine Strømme nynner Drømme (ottende strofe) – lille vilde Hvidtjørn (første og syvende strofe). Oehlenschläger har gennemført indrim i »Simon Peder« (i »Jesu Christi gientagne Liv i den aarlige Natur«), som har samme verse mål som »Hvidtjørn« (her kunne altså med fordel være tale om et forbillede for Sophus Claussen): Milde Morgenvinde, linde. Sidste strofe i Oehlenschlägers digt indtager en særstilling: Og de høje Straaler bøje/Om hans Tinding sig med Lyst. Her har vi en fuldstændig parallel til Sophus Claussens skumle~gumle³.

Meget nær ved »Hvidtjørn«s rimforhold ligger Oehlenschlägers ustrofiske digt »Phlegma« (i »Natur-Temperamenter«, *Digte* 1803). Jeg citerer de seks første vers:

Østens lange, blege Strimmel
Breder ud sin hvide Fold.
Stiernen dør paa matte Himmel,

Luften er saa vaad og kold.
 Perleduggens tætte Vrimmel
 Glindser fra den grønne Vold.

Digtet fortsætter med følgende rimord: Ploven, Jord, Skoven, Ord, Taagen, groer, Time, foer, kime, Jord, Midnatscene, Natur, Bene, Muur, Bølger, Siv, dølger, Liv. Vi har den samme rytme. Jeg skulle tro at »Hvidtjørn«s rimforhold er inspireret af Oehlenschlägers to digte »Phlegma« og »Simon Peder«.

Rimet skumle~gumle⁴ (gammel flertal bestemt af skumle) har jeg fundet i Kaalunds digt »Vinteraften paa Landet« (i *En Efteraar* 1877):

Det pusler omkring mig
 i Krogene skumle
 – derinde i Stalden
 jeg hører Kvæget gumle.

Ungdomsdigtet »Lurtoner« (i afdelingen Juvenilia i *Fabler* 1917) har rimet tumble~skumle (Ruder stirre skumle). Ordet skummel er et centralt ord i digtet »Buddha« fra 1888, der stod trykt første gang i digt-rækken *Idyller* (i »Tilskueren« 1892 p. 438 f. og derefter i P).

Et af Sophus Claussens ypperste digte »Rejseminder« fra 1887 (*Ny Jord* I (1888) p. 534 f. og derefter i P) har rimet Station~Person (Jeg saa en nydelig ung Person, første strofe).

»Hvidtjørn« har mange stavrim; de giver digtet en stærkt lydmalende karakter (jf. Ernst Frandsen). Strofe 1 og 7: v v, strofe 2 har toleds-udtrykket Sko og Skørter og v v, strofe 3 v v, strofe 9 h h, strofe 10 b b b, strofe 11 Rhin og Rhon' (toleds-udtryk), sidste strofe r r v v (og eventuelt r: Ry).

»Hvidtjørn« er præget af toleds-udtryk⁵: Græs og Banker, Sko og Skørter, snar og tornet, øm og kæk, hed og kæk, Høj og Dal, Sten og Tjørn, Rhin og Rhon'. Formen »Rhin« er valgt på grund af rytmen. Den er også brugt i et par andre digte. Sonetten »Køln« fra juli 1893 (trykt i »Taarnet« juni 1894 og optrykt i P) har formen i rimstilling: Den skumle Cathedral, den skidne Rhin (~Violin). »Fanfare« (fra ? – digtet omtales ikke af Ernst Frandsen) i *Djævlrier*, 1906⁶: til at drukne vore Sorger behøves der en Rhin (p. 51).

Jeg synes ikke at valget af »skummel« i første strofe kan karakteriseres som videre heldigt. Det er vel »gumle« som har trukket det med sig.

Vi hører om køer der gumler græs om aftenen efter regn. Brune køer ser da ikke skumle ud! Vi har sikkert et eksempel på sprogets (rimets) magt over tanken.

Udtrykket »lille vilde Hvidtjørn« med såvel rim som stavrim minder stærkt om Thor Langes kendte digt »Lille røde Rønnebær!« (efter det russiske): Lille røde Rønnebær!/Lille søde Hjertenskær! – Lille hvide Rosmarin!/Lille blide Kærest min! Hvis man ikke vidste bedre ville man tro at Sophus Claussen havde efterlignet Thor Lange; men Sophus Claussen er først på færde. Thor Langes digt findes ikke i hans første samling *Fra fremmede Lande* 1876, men f. eks. i »Danmarks Melodibog«, 1895⁷. Brugen af »lille« er betydningsfuld; det udtrykker noget kælent og fortroligt i til- og omtale, det betyder omtrent det samme som sød, kær (se ODS XII (1931) under afsnit 7, sp. 937 ff.)⁸. Vi har tillige en modsætning til det store hegn (i strofe 1 og 7). Fra en langt senere tid har jeg et tilsvarende eksempel. »Vaaren og dens Følge« (fra 1912?, i *Danske Vers*, 1912, udvalget *Den danske Sommer*, 1921 og UD) har: Raab ej vildt til Vaaren:/»Kom dog, lille Foraars,/føl, mit Hjerte slaar«. Det store hegn kommer igen i digtet »Frugtbarhed« fra 1913 (i *Hvededynger*, 1930): Hver Klinteblomst, hver Valmue/helt til det store Hegn . . . (p. 38). Se også UD p. 277. Symbolikken i »Hvidtjørn« er let gennemskuelig – så den behøver ingen kommentarer.

»Hvidtjørn« har en række originale ord, deriblandt sammensatte, udtryk og billeder: Køer, som gumle/Aftengræsning – snar og tornet – kvidre dine Viser/tjørnelystig, hed og kæk – Kvæget/stirrer ud med hornet Mod – ødselt hulker regnbegyde/Nattergales Toneflod – Myg forkølet summer – »Jeg er Aaen, du er Lejet./Jeg er Vin og du Pokal – et Hjærtehøjlands/hundredaarig stærke Ørn – Røres end mit Dyb. Mon man nu om dage vil tale om køer der gumler aftengræsning; man vil vel sige at de er på græs om aftenen. Men lad os ikke være for pedantiske. Versene er jo umiddelbart forståelige. Digtet har flere usædvanlige sammensætninger: tjørnelystig – regnbegydt – Toneflod – Hjærtehøjland. I digtet »Foraars-Regntiden« (fra 22.2.1889), som blev indført i *Unge Bander*, 1894, findes nogle ejendommelige vers. Den unge Erik venter på »Lyd i den sene/Aften af Silkeklæder«. Hun kommer »mørk imod Højlandets Linjer« (~Vinjer⁹). »Besøget i Himlen« (fra september 1890) har Kornbølge-Højland (se *Titania holdt Bryllup*, 1927 p. 35). I digtet »Cæsarer« (fra 1890, trykt i »København« 14.3.1891 og optrykt i *Fabler*) hører vi om Frankrigs Højland og om Frankrigs Ørn. ODS henviser under »ørn« (XXVII 1954) til Napoleons Ørn i *Djævle-*

rier (p. 43). Henvisningen er til digtet »Trappen til Helvede« fra 1903. Digtet »Valfart« fra 1897 (P) har: Der fandtes Ørnereder i den gamle Kongemur¹⁰.

Digtet har flere af Sophus Claussens livord: »hed«, »kæk«, »øm« og verbet »slentre«. »Solskinsvise« fra 22.12.1888 (i *Idyller*, se »Tilskueren« 1892 p. 423, optrykt i P) begynder med disse vers:

Vi har slentret under Løv, naar dit Kammer blev for trangt.
Vi har hellere gaaet for kort end for langt.

Hvor andet vers er typisk for Sophus Claussen! Der er noget mageligt ved det; han er ikke ude på en lang, anstrengende fodtur! »Marine« (fra 1888, P) begynder med denne strofe:

Saa briseblaa mod den klinthøje Kyst
gaar Stranden som Nyn af den kærestes Røst,
naar med røde Tøfler og slentrende Fjed¹¹
hun kommer om Morgen ad Trapperne ned.

»Tilegnelse« (fra 1888) til *Frøken Regnvej* har: Jeg slentrer hjem, mens Aften/sit muntre Lyshav føder. »Paa Kysten ved Helsingør« – som hører til *Idyller* (»Tilskueren« 1892 p. 432, P) – har denne strofe:

Og Bølgerne løber
paa kryds og paa tværs,
slentrende sødt
som et mageligt Vers.

Vi fæster os ved ordet »mageligt«. Hertil svarer en strofe i digtet »Til Albert Gottschalk« (fra 1892, P):

Saa vær da som en Skipper klog,
der tegner for os Skib og Skrog,
mens Bølgen slentrer bag dets Rand
saa godt som Bondens Pløjeland.

»Søstad« (partielt fra 1889, »København« 23.11.1891, i noget ændret form i *Danske Vers*) har:

Men lang og rank, mens Regnen drysser frodig,
 en Frøken slentrer, med sit lille Smil,
 der sér sig om, og ægger haansk og blodig.

»Frederiksberg« fra 1906 (Politiken 23.6.1906, *Danske Vers*) har om Oehlenschläger i Søndermarken: hvor han og Steffens slentred med hinanden. Et sådant ord har en række nuancer; det farves som andre ord af sine omgivelser. Der er noget ufortrøvet i det, noget dvælende; tiden løber ikke som i andre digte, f. eks. i det tragiske digt »Kanalbillede« fra 1900 (*Heroica*, 1925), hvor vi hører om »Et evigt Tab af Minutter« og »Vi taber, vi taber for hvert Sekund«.

Digtets ejendommeligste strofe er sjette: ødselt hulker . . ., som forudsætter femte strofe: Mens fra Hegnet over Kornet. Det er nattergalenes toneflod der hulker – det kan gå. Men »og mens Myg forkølet summer« er ude af sproglig balance. Vi har åbenbart en af Sophus Claussens sproglige kortslutninger, et »spring« i hans tankegang. Meningen er at nattergalene hulker og at myggene summer forkølet omkring. Det er »og mens« der er noget i vejen med; vi venter at der kommer noget som knytter sig hertil. Digteren kunne f. eks. have skrevet mange Myg, Sværm af Myg eller noget lignende. Bedre havde vel også været: hulker ødselt regnbegyde . . . Svarende til dette enjambement (regnbegyde¹²/Nattergales Toneflod) har vi: Blomster/af den hvide, vaade Hæk (strofe 3) – om andre/Egne (strofe 7) – et Hjærte-højlands/hundredaarig stærke Ørn (strofe 9, mærk her genitiv).

Ordet »ødsel« har Sophus Claussen anvendt senere. Rimbrevet til Herman Bang fra 1901 (»Tilskueren« 1903 p. 53 ff. og *Djævlerier*) har det flere gange om naturen i rimstilling (~Gødsel, Fødsel, p. 73, 77 og 78). I »Straaleviften. Landskabet« II – fra 13.1.1916 (»Tilskueren« 1916, første halvbind p. 412, optrykt i *Fabler*) – hører vi om »Somrens ødsle Dag«.

De forkølede myg er et engangsfænomen. Og godt det samme. Digteren prøver her på at være morsom; men jeg synes ikke det er lykkedes for ham. Udtrykket virker meget søgt. Digtet »Sagtelig« i debutsamlingen *Naturbørn* (1887) har: Mygget i Aftenens Solglans summer. »Efteraaret« (30.4.1888, P) har: i Solstrimler hvirvled sig Skarer af Myg som skinnende Støv. »Straaleviften. Landskabet« (fra 1888, *Fabler*) har: Hedt sværmer Myg henover Markens Straa – Nu lukkes Flængen af en Nattevind,/og over Marken danser Myg ej længer. Eksemplet fra »Efteraaret« er fremragende; det er set.

Om den hulkende nattergal i dansk poesi har jeg skrevet i »Ludvig Holstein i den litterære tradition« (1963) p. 55 ff. og 138 f. Den første som har brugt hulke om nattergal i dansk digtning – formodentlig under tysk indflydelse – er sandsynligvis Holger Drachmann. »Tyrkisk Rokoko« (1888) har: en Nattergalehulkens/huris-bløde Melodi. »Esther« (1888): I Kvælden hulker Fuglen paa sin Gren. ODS har ikke »hulke« om nattergal og ikke »nattergalehulken«¹³. I et tillægsbind vil der være nok af eksempler at vælge mellem fra Drachmann og langt op i det tyvende århundredes lyrik. Sophus Claussen har senere anvendt »hulke« om nattergalens sang. *Unge Bander* har: Eftermiddagssolen smeltede mildt ud over Veje og friske Marker, og Eriks tyveaarige Hjærte slog og hulkede i hans Bryst som en forskrækket Nattergal, mens han i bløde, lette Foraarsklæder slentrede op til Kruses Villa. Han sprang op ad Cementtrappen og ringede paa. Og Klokken derinde i Gangen blev ustandselig ved at svinge og klinge – som en forskrækket Nattergal, der ophulkede sit Blod, som blev til røde Roser (p. 58, anden udgave p. 62).

Til »De unges Bog til Holger Drachmann den 9. oktober 1896« (1896) skrev Sophus Claussen »Blad af en vandrende Ridders Roman«. Det hedder her: Mesteren for de hulkende Nattergaletoners »Tan-dara-dei«, kyndig i alle Hjærters Veer og Vunder« (p. 31)¹⁴. Jeg skal komme tilbage til »Tandaradei«. Endnu en gang har Sophus Claussen brugt »hulke« om nattergalens sang. I oversættelsen af Shelleys »The Sensitive Plant« som kom i 1906 med titlen »Den følende Blomst« findes denne strofe:

(men ovenover en Nattergal
sang sødt og alene, mens Natten blev sval
og blanded sin hulkende Jubelstrøm
elysisk ind i Mimosens Drøm).

Shelley har »snatches of its Elysian chant«¹⁵.

I modsætning til den hulkende nattergal har »Morgentime« (fra 1890, trykt i *Idyller*, »Tilskueren« 1892 p. 440 og optrykt i *Danske Vers* og UD):

Den sødt søvndrukne Nattergal
der slog i Nat sin Kastagnet,
mens Regnen bruste stærk og sval –
sov ind i Gryets Sølvlys træ.

Vi har det samme rim som i »Den følende Blomst«. I dansk poesi følges nattergal og sval ad (den svale nat). De to ord er som forudbestemt til at rime på hinanden. »Frøken Regnvejr« har: Der sang en Nattergal/Og Natten var sval (*Unge Bander*, 2. udg. p. XLVIII)¹⁶. Vi finder i »Morgentime« også ordet pokal brugt i et billede ligesom i »Hvidtjørn«: Og Dagen løfter sin Pokal. »Morgentime« citeres af Ernst Frandsen. Han skriver: Man vil se, at der hænger et Spind af Stemning omkring Tingene: »den sødt søvndrukne Nattergal«, »Dagen løfter sin Pokal«, det sanselige er blot Grundlaget for det sjælelige (I p. 79). Billedet med pokalen forekommer mig nu ikke særligt godt i dette digt (3. strofe har Dagens Krus~Hus). Jeg er ikke sikker på at jeg vil tale om »et Spind af Stemning« i forbindelse med billedet af dagen. Ernst Frandsen og jeg har sikkert ret forskelligt syn på billedsprog i det hele taget; men det vil blive for vidtløftigt at diskutere dette her.

Det prægtige digt »Sommer«, tilegnet Johannes Jørgensen 1892 (trykt første gang i »København« 25.6.1892 og derefter i P og UD), et af Sophus Claussens allerbedste digte, har denne strofe (som den første vandringsmand siger):

De Jomfruer binder og flætter deres Haar
og træder i Dansen med Glæde¹⁷.
Men naar den almægtige Nattergal slaar
vil begge minc Øjne græde.

»Mennesket og Digteren« (fra 1907, *Fabler* og UD) har: Lærkejubel, Skrig af Svaler, Vind og Nattergaleslag. Jeg skal ikke spå om nattergalen vil holde op med at hulke i dansk lyrik. For den hulker jo ikke. Dens hulken må karakteriseres som litterær.

I »Blad af en vandrende Ridders Roman (som jeg har citeret) bruger Sophus Claussen gentagne gange det lydmalende ord »Tandaradei«: Mit Hjærte slog i Brystet – tan-da-ra-dei! som Walther von der Vogelweides Nattégale. Og da jeg vaagnede en Morgen før alle andre, var jeg besøgt af en Drøm om den dejligste Kvinde, og jeg længtes efter at favne de grønne Enge, at drikke Duggen og at svælge Solen. – Tandaradei! – Udenfor i Gaden strømmede nu Søndagssolen – Tandaradei – som paa mange fine Sommersøndage, siden Gaden blev bygget. – Og bag Genboens nedrullede Gardiner en Kanariefugl – Tandaradei – som skulde den sprænges – Opfyldt af Mindet om hende, som jeg ikke mere tør møde, vilde jeg her paa denne festlige Dag søge

ham, den store Drømmer og Trubadur, som jeg ingensinde har mødt, Mesteren for de hulkende Nattergaletoners »Tan-da-ra-dei«, kyndig i alle Hjærtets Veer og Vunder¹⁸. »Tandaradei« kommer igen i digtet »Tandaradei« – om nattergalen der er drevet ud af Danmarks skov af plovmand – fra 1914; det omtales og citeres af Ernst Frandsen (II p. 176; men han omtaler ikke Walther von der Vogelweide). Digtet begynder: Tandaradei . . . Den Tid, da jeg blev gal, / var ikke som hver anden Tid banal. Og det slutter så trist med disse linier: Tandaradei . . . nu véd hver Nattergal / i Skoven, at jeg ikke mer er gal. Ak hvor forandret! fristes man til at udbryde. I »Capriccio« – hvis tilblivelsestid jeg ikke kender (det omtales ikke af Ernst Frandsen) – der er et ganske ubetydeligt digt (i *Fabler*), kommer »Tandaradei« igen endnu en gang; det er som et ekko gennem Sophus Claussens lyrik. Digtet slutter med denne strofe:

Tandaradei! Hvormangen grim og fæl
ung Kvinde stod ej stum og mangled Sjal
og høstede ved sin Fulhed just en Magt,
som ellers er en Guddom underlagt.

Det er en variation over et hovedtema i Sophus Claussens poesi – men just ikke udformet på nogen særlig god måde. Det har han gjort meget bedre i andre digte.

»Tandaradei« har digteren, som han selv siger, fra Walther von der Vogelweide; det er fra den kendte minnesangers berømte digt »Under der linde / am die heide«, hvor det bruges som omkvæd. Det hedder i Walthers første strofe: »schone sanc diu nahtegal«. Digtet blev oversat af Fledelius med titlen »Under Linde« (i »Taarnet« II 1895 p. 44 f.: Liflig sang den Nattergal). »Tandaradei« må være et forsøg på efterligning af nattergalens sang¹⁹. De to sidste vers i »Hvidtjørn«:

*Lang Vejs*²⁰

Lang Vejs²⁰ kom jeg, meget saa jeg
og vandt Ry for Diskretion²¹.

minder nøje om J. P. Jacobsens »Vide for jeg, Sorg mig sanked, meget jeg saa!« som gentages tre gange i hans »Gurresange« VI og varieres i slutningen: Vide for jeg. Sorg mig sanked, Død dertil! Såvel J. P. Jacobsen som Sophus Claussen minder om nogle omkvædsagtige vers i eddadigtet »Vafþrúðnismál«:

Fjölð ek fór,
fjölð ek freistaða,
fjölð et reynda regin²².

(Strofe 3, 44, 46, 48, 50, 54.)

Til sidst skal jeg citere hvad Chr. Rimestad og Ernst Frandsen skriver om »Hvidtjørn«, da det ikke ganske stemmer med min bedømmelse af dette ret så underfundige digt. Chr. Rimestad: »Hans Tillægsord kan være valgt snart efter lydlige, snart efter pittoreske Hensyn. Og det viser sig stundom at det *mest musikalske tillige er det mest maleriske*. Saaledes virker Ordet *skumle* efter denne dobbelte Hensigt i første Strofe af Digtet »Hvidtjørn«, som er en saa særegen Blanding af Alvor og gratiøs Skæmt:

Brune, skumle Kør som gumle
Aftengræsning efter Regn . . .

Det er maaske nok saa pudsigt som det er rammende, naar der længere henne tales om Kvæget, der stirrer ud med »hornet Mod«. Under samme Kategori falder Betegnelsen »forkølet« i næste Strofe, der til Gengæld har de to fuldkomment skønne Vers om Nattergalen, et af de bedste Eksempler paa det tungt mættede i hans Ordkunst« (»Fra Stuckenbergs til Seedorf« I (1922) p. 90). Så citeres strofen: Ødselt hulker . . . Disse linier er meget typiske for Chr. Rimestad i hans på så mange måder fortjenstfulde værk om den lyriske renæssance i dansk lyrik. Jeg er – som det fremgår af min analyse – helt uenig med Rimestad i bedømmelsen af »skumle«. Hvad der siges om »hornet Mod« kan jeg fuldt ud tiltræde. Udtrykket virker direkte søgt, for ikke at sige noget værre. Som strofen »Ødselt hulker . . .« citeres går den uhjælpelig i stykker. Det synes Rimestad slet ikke at have lagt mærke til. Jeg synes ikke at de »regn-begyldte/Nattergales Toneflod« er fuldkomment skønt. Om den slags kan der sikkert ikke opnås nogen som helst form for enighed. De æstetiske udgangspunkter er alt for forskellige til de skiftende tider. Det vil ikke være vanskeligt at finde meget bedre eksempler på det »tungt mættede« hos Sophus Claussen end dette. Jeg kan f. eks. citere den første, prægtige strofe fra »Efteraaret«²³ (et digt som Rimestad citerer p. 89):

Som Stormfugle over det mejede Agerland Timene flyr,
og Solen fører sin Dagfragt tungt gennem susende Skyr.

Det tykner med regnvaade Nætter efter hver solbleg Dag,
og endt er de tætteste Markers frodige Aftenbehag.

Det er klart at det er strofens sammensatte ord (syv) der giver den et præg af noget man måske kan kalde tungt og mættet.

Ernst Frandsen – som ikke henviser til Chr. Rimestads omtale af »Hvidtjørn« – skriver: »Et yndefuldt og skælsk Digt, for en Gangs Skyld med anden Adresse end den sædvanlige. De »regnbegyde Nattergales Toneflod« gaar ind i Versets Melodi og driver et saadant Kogleri med Læseren, at han tilsidst ikke kan skelne Hvidtjørnen fra Pigen. Det er skrevet umiddelbart før *Morgentime*, den latente Erotik i det sidste har formodentlig sin Forklaring i denne Samhørighed« (I p. 96). Disse ord kunne næsten være skrevet af Rimestad. Såvel det yndefulde som det skælske har de to forskere selvfølgelig et klart blik for; men det underfundige i digtet kommer ikke helt til sin ret i deres behandling. Jeg har fremhævet digtets slutningsstrofe. Slutningsordet »Diskretion« giver slutningen en fint pointeret karakter.

NOTER

Der er brugt følgende forkortelser: DSt. = Danske Studier, ODS = Ordbog over det danske Sprog, P = Pilefløjter, 1899 (2. oplag 1918, 3. oplag 1929, spættebog 1964), UD = Udvalgte Digte, 1952.

- (1) ODS har ikke taget *hvidtjørn* med fra Sophus Claussens digt (VIII (1926), 866 f.). Man savner: Lille vilde Hvidtjørn. – (2) Aarestrup har samme rytmeform som »Hvidtjørn« med gennemførte rim i digtene »Ungdomsmod«, »Børnepsalme«, »Havfruen« og »Kjøbenhavnske Minder«. Med rim i andet og fjerde vers »Forskjønnelsen« (her har alle vers dog kvindelig udgang i femte strofe) og »Nordpolsekspektionen«. Se f. eks. Emil Aarestrup: Digte. I–II (1962), ved Oluf Friis, I p. 55 f., 65 ff., 76 ff., og II p. 120 f., og 191 ff. – (3) Se Ernst von der Recke: Dansk Verslære i kortfattet Fremstilling (1885) § 196. – (4) ODS citerer ikke »gumle« fra »Hvidtjørn«. Et kendt sted med »gumle« om kører er Drachmanns »Koen sin Middag i Kløveren gumler« (i sangen »Vi elske vort Land« i »Der var engang –« i femte akt, i *Fjæld-Sange og Æventyr* (1885), citeres ODS VII (1925) 870). – (5) Om toleds-udtryk se Gerhard Bendz' bog »Ordpar« (1965), 2. udgave 1967. Gerhard Bendz har i denne interessante og velskrevne bog givet et vigtigt stilistisk bidrag. Dette fænomen har ikke før fået en så instruktiv behandling. – (6) Digtet »Fanfare« er optrykt i »Moderne Lyrik. En Antologi« (1907) og i »Den danske Sommer«. Det er mærkeligt nok – da det ikke er noget videre godt digt – taget med i udvalget »Afrodites Dampe« (1959). (7) Om Thor Langes digt se Vilh. Andersen i »Illustreret dansk Litteratur-

historie» IV (1925) p. 467. Vilh. Andersen skriver at dette digt ligesom nogle af Thor Langes andre populære sange først kom frem i komponistens sanghæfter. Til slut kunne også trappetøsene tralle »Lille røde Rønnebær«. Thor Lange sagde: Gid Fanden havde de Rønnebær! Vilh. Andersen nævner Lange-Müllers melodi. Nu er den almindelige melodi F. Rungs. Sangen (med F. Rungs melodi) er f. eks. trykt i »Folkets Sangbog, 710 Sange. Tekster og Melodier« samlede og udg. af N. K. Madsen-Steensgaard (1903 eller 1904) nr. 654. – Her oplyses det, fejlagtigt: czekisk Folkevisen ved Thor Lange. »Lille røde Rønnebær« er som bekendt efter det russiske, se f. eks. Thor Lange: Udvalgte Digte ved Otto Borchsenius (1915) p. 22, anden udgave (1920) p. 30 f. Digtet er taget med i »Den danske Lyrik efter 1870« (1966), ved F. J. Billeskov Jansen p. 24 (med henvisning til Thor Lange »Udvalgte Digte« 1915). – (8) Se også Kristen Møllers disputats »Diminutiver i moderne dansk« (1943) p. 58. Jeg skal anføre et parallel-eksempel. Johannes V. Jensen har i »Dyrlægens Minde«: liden Valmu, Ildløs-rød (»Verdens Lys« (1926) p. 37). – (9) »Foraars-Regntiden« er ikke noget vellykket digt. Hvad i alverden har »vinjer« her at gøre? Ud over at det rimer på linier! Sidste strofe har: Af Nattens Duft kan jeg drikke,/og Græshoppens Sang jeg fornemmer. Græshoppernes sang om foråret – det er noget ganske uhørt. Digtet »Femte Juni« fra 1900 (trykt i Politiken 5.6.1905) og optrykt i *Heroica*) begynder således: Det er femte Juni, bag det grønne Vænge./Alle smaa Græshopper stemmer deres Strenge. Jeg mindes aldrig at have hørt græshoppernes sang på grundlovsdagen. –

(10) ODS har ikke »hornet«, »snar«, »tornet« og »ødsel« fra »Hvidtjørn«. Ordet »snar« kommer igen i »Atomernes Oprør«: Hjertet hos den der staar oprejst og snar i Bevægelssens Midte (*Heroica*, p. 109). Ingen af de sammensatte ord »Aften-græsning«, »regnbegydt«, »Toneflod«, »Hjærtelhøjland«, »Søndagsbørn« og »Arbejdsuge« er taget med i ODS. »Toneflod« har jeg fundet hos L. C. Nielsen i »Hilsen til Jeppe Aakjær« (se *Runer paa Vand og i Vind* (1929) p. 96). – (11) Originaltrykket har blødagtige Fjed (*Ny Jord II* (1888) p. 554). – (12) I UD er der en meget slem trykfejl. Her er »regnbegyde« blevet til »regnbegynde« (!) p. 37. Denne fejl går igen hos Hans Mølbjerg i »Facetter af dansk lyrik« (1961) p. 83. – (13) Jeg har siden fundet nogle nye eksempler på »hulke« om nattergal. Det viser traditionens store magt fra Drachmanns tid og opefter i det tyvende århundrede. Sophus Michaëlis har i sit mindedig »Louise« (23.6.1908): Og Nattergalen sang for sidste Gang,/en Puls, der lønlgt hulked sig til Døde – sin sidste Hulken Nattergalen sang (se *Blaaregn* anden udgave (1920) p. 171). Valdemar Rørdam har i »Brev hjem«: den Nattergal derude,/ der hulker, næsten som et Hjerte slår! (*Over det indiske Hav* (1920) p. 59 og »Udvalgte Digte« (1966) p. 216). Vilh. Andersen har i sin oversættelse af Aristophanes' »Fuglene« om nattergalen: din Guld-Strube hulker (se »Skyerne. Fuglene« (1934) p. 116). Aristophanes har i vers 211 *threnò* klager, jamrer. Vibe har i sin oversættelse (1856): Din Vemods fuldt sitrende Røst. – (14) Se også »Jord og Sjel«, Erindringer, Noveller og litterær Journalistik« (1961), i udvalg ved Stig Krabbe Barfoed, p. 77. – (15) Se 5. udgave af »Den følende Blomst« (1965) p. 17. Jf. »Ludvig Holsteins kunst« (1956) p. 111. – (16) Henrik Hertz har: Den Nattergal fra Skoven sval (i »Sommerliv. 4. Mødet«, i *Digte II* (1845). Se f. eks. »Den danske Lyrik før 1870«, første halvbind (1961),

p. 271. Hans Ahlmann – som med urette er udeladt i den store antologi »Den danske Lyrik« – har i sit digt »Nattergalen«: skumringssval~Nattergal (og Dal~Nattergal), se *Foraar i Danmark* (1920) p. 25 f. og udvalget *En Fløjtespiller gaar forbi* (1929) p. 49 f. Johannes V. Jensen har sval (Duggen falder sval)~Nattergal i digtet »Nattergalen« (se *Den jydske Blæst* (1931) p. 19 og *Digte* (1954) p. 120). »Sidste Sang« (fra 1944) har sval (Hvor Bøgen luder lys og sval)~Nattergal, se *Digte* 1954 p. 377. – (17) Disse vers minder stærkt om Drachmanns omkvæd i »Den Spillemand snapped Fiolen fra Væg« (i *Ranker og Roser* 1879): Bind dit Skørt og flet dit Haar,/læg an dit Hovedklæde./I Præstevænget Dansen gaar/med Fryd og megen Glæde. Se DSt. 1962 p. 121. – (18) Se *Jord og Sjel* p. 74, 75 og 77. – (19) Se DSt. 1962 p. 122 ff. Thøger Larsen har også oversat dette digt. Det har titlen »Under Lindene paa Engene« (se *Dagene* (1905) p. 50 f. og i lidt ændret skikkelse i anden udgave af *Jord* (1904) og *Dagene* (1905) *Jord* (1916) p. 125 f.). Han har: Nattergalens søde Sang. Oversættelsen fra *Dagene* er optrykt i *Fra fremmede Tungemaal* (1948) p. 97 f. (jf. DSt. 1962 p. 124 og note 8 p. 125). H. C. Andersen citerer Walthers digt i »Pebersvendens Nathue« (trykt i *Nye Eventyr og Historier* 1858). Det hedder om Anton at han »fløitede en Vise af Minnesangeren Walther von der Vogelweide: »Under Linden ved Heden«. Og især klang saa deiligt i den »Ud for Skoven, i den stille Dal,/Tandaradei!/Sang dertil en Nattergal!« Den Vise kom ham altid paa Tungen, den sang og fløitede han i den maaneklare Nat.« Se H. C. Andersens »Eventyr« ved Hans Brix og Anker Jensen III (1919) p. 228, »Samlede Eventyr« II (1958) p. 187 og »Eventyr« III (1965), ved Erik Dal, p. 40. Jf. DSt. 1962 p. 125. – (20) Sophus Claussen har *lang Vejs* for *langvejs* (jf. ODS XII (1931), 390 f.). – (21) »Diskretion« citeres ikke i ODS fra »Hvidtjørn« (III (1921), 776 f.). – (22) En anden variation har vi i Johannes V. Jensens digt »Storken« (i *Aarstiderne* 1923): Vide fór du, meget saa du,/tvende Verdensdeles Fugl (se *Digte* 1954 p. 111). – (23) Digtet »Efteraaaret« er fra 30.4.1888. Det stod trykt i *Idyller* (»Tilskueren« 1892 p. 437). Det er genoptrykt i P, *Eroter og Fauner* (1910), »Danske Kærlighedsdigte« (1916), ved Kai Hoffmann, anden udgave (1923), ved Ludvig Holstein, *Den danske Sommer* (1921), UD og »Afrodites Dampe« (1959), ved Thorkild Bjørnvig. – Om Sophus Claussen se nærmere i min bog »Studier i Sophus Claussens lyrik« 1967 (i Københavns Universitets festskrift november 1967).